

ΔΗΜΩΔΗ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1911

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Γ. Δ. ΛΙΒΟΛΗ (Ιωσ.)

6886

ΕΦ. ΙΙΙ - ΙΙΙ

ΔΗΜΩΔΗ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 1911

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Γ. Δ. ΔΙΒΟΛΗ (1831)

11143756

10056

Βιβλ. Εισαγ. _____

Ω ΝΥΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙ ΗΔΕΩΣ ΣΥΜΦΙΛΟΠΟΓΟ

ΙΩΑΝΝΗ ΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟ

ΠΟΛΥΜΑΘΕΙ ΓΕΡΟΝΤΙ

ΔΗΔΙΜΗΣΙΣ ΕΣΤΟ

ΔΗΜΩΔΗ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Α'. Τέσσαρες λέξεις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως.

- 1) ἀναγραμμίσασιν—ἀναγαμήσασιν^ν 2, 3) μάθημα ταγίζουν
καιτηκατατίζουν^ν 4) Ισόδοιρα—Ισότυρα.

Καλλιετὴν συμβολὴν εἰς τὰ τοῦ Χρονικοῦ, τοῦ ὑπὸ τοῦ J. Schmitt ἐκδεδομένου, ἔδημοσίευσεν ἅρτι ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» Τόμ. ΚΓ' σελ. 73—87 ἀνὴρ καὶ εἰς τὰ φυλολογικά πράγματα ἵδη πολλοῦ ὄξιος ἡμᾶν γενόμενος, ὁ κ. Στέφανος Δραγούμης· πραγματεύεται δ' οὗτος περὶ 27 χωρίων, ὃν τὰ πλεῖστα μὲν δρθῶς ἔχοντα ἔρμηντεν, ἔνια δὲ ἐσφαλμένα κατ' εἰκασίαν θεραπεύει, καὶ δὴ ἔκεινά τε καὶ ταῦτα σχεδὸν πάντα μετὰ θαυμαστῆς εὐστοχίας παραδείγματα δέ.

Ἐν σελ. 78 εἰς τὸν στίχον 3378

Ἄλογα ἀγόρασε τοῦ δάιον καὶ ἐβιάζθη εἰς τὴν στράτιαν

ὁ κ. Δραγούμης παρατηρεῖ τὰ ἔξης: «τὰ περὶ τῆς λέξεως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου εἰκαζόμενα διτὶ οὖτος ἐκ τῆς Τουρκικῆς λέξεως δαρḡī, τῆς οιλμανούντης δρός, ἐκλήμθησαν οἱ ὀφειτοί ἐπιτοι φεύγονται τέλεον ἀπαράδεκτα εἰς τὸν ἐκ πρώτης ἀρχῆς κρίνονται παρασκευαδυνυευμένην τὴν τουατήν ἐτυμολογίαν, φρονοῦντα δὲ διτὶ κατὰ διάκρισιν πρός τὰ κατωτέρω (ἐν στίχῳ 6973) μνημονευόμενα «ἄλογα δρομίον» ἐνταῦθα ὁ λόγος πρόσκειται περὶ ἐπταυ φορτηγῶν.... «Δάιος» καὶ «Ησύδιον «δ ἀγγάριος»· ἀγγαρίδιον δὲ παρὰ

τῷ Πορφυρογεννήτῳ... τῷ ἀχθοφόρῳ, τῷ φροτηγὸν ζῶον, τῷ ὑπόζητῳ (E. A. Sophocles *Greek Lexicon*).

Ἐν σελ. 83 περὶ τοῦ στίχου 2574

πολλὰ γὰρ ἵστημασιν τὴν πρᾶξιν ἐσιδῆρατ,

ἐν ᾧ ὁ ἔκδότης ἀπετέλεινήθη εἰς ἀδριστὸν τοῦ ὄψιματος οἰδηρό, πρὸς τὸ στερεωτὸν τούτου ταῦταιομένου, ὁ κ. Δραγούλης γριφεῖ: «ἡ ἔννοια ὑπαγορεέει μετάφρασιν considérer, Lat. considero. Ἐκ τοῦ αὐτηρῷοῦ 'ἱστημα' (E. A. Sophocles Lex. ἐν λ. συντηρέω το κερ in mind, ἔνθι καὶ τὰ παραδείγματα). Τό τοῦ αἰδόκιος τοῦ Ταυρίνου ἱστημένων πιθανῶς ἱστημένων μεταγραπτίον (τηράω=τηρέω).

Τὴν ἐν στ. 4729

τὰ ἄλλα τὰ ἔχοντα δὲ εἶναι παρίσπιτα

μεταγραφήν τοῦ Schmitt ἐπαπρέπει ὁ κ. Δραγούλης σωρῶς ὅμα καὶ συντόμως ἀνασκευάζει ἐν σελ. 81. Τὰ παρίσπιτα τῶν διογατόρων κατέ τοὺς στ. 89—90 δίδονται αὐτοῖς

καὶ νά τοὺς ἀναπαύουν

καὶ νά βαστοῦν τὰ ὄψιδα τοὺς καὶ τές ἀρμπατώσις τοὺς.

Κεῖται δ' ἡ λέξις μόνον ἐν στ. 5588, ἐν φ. ὑπὸ τοῦ ἔκδοτου ἐφημεριστεῖται «ἴποι πρὸς μεταφραστὸν ἐφοδίων», καὶ ἐν στ. 4729 ἐν φ. ὁ μὲν Παρισικαὶς κῶδις τὸ παρίσπιτα, ὁ δὲ τῆς Κοπενάγης τὸ ἐπαπρέπει ἔχει. «Ἐκ ταύτης δὴ τῆς διαιροῦσας τῆς γραφῆς δομιόμενος ὁ Schmitt μετέγραψεν ἐν στ. 4729 ἐπαπρέπει, πλάσας οὕτω τὸ ἐπαπρέπει ὃ καὶ ἐρμηνεύει «μικρὸς ἀξίας ἵπποι».

«Ο λόγος» παρατηρεῖ ὁ κ. Δραγούλης «ἐν τούτοις πρόκειται περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἵππων, τῶν αὐτῇ τῇ Ἑλληνικῇ λέξει κατὰ Λατινικὸν τύπον περιλαμβανομένων ἐν τῷ Θεοδοσιανῷ Κώδικι: *Parhippus*=cheval supplémentaire (*Quicherat-Daveluy Dict. Latin-Français*), supernumerary horse (Sophocles Lexicon ἐν τῇ λ. πάρεπτος καὶ ἐν τῇ λ. παρίσπιτα, ἔνθα ὕδε καὶ τὰς παραπομπάς).

Θαυμαστή τέχνη ή λ. παρίττων εν είκονικῇ φράσει ἀπόθη, ὡς μενθάνω, ἐν τῇ Θάσῳ: οἱ Θάσιοι ποτε «στρατηγοὶ τὰ παρίττα» ἀνθιστάμενοι πρὸς τὴν ἐπιβολὴν φόρον τινὸς καὶ ὑπερμαχοῦντες τῆς καθολικῆς ἀτελείας τῆς νήσου (π. τὸ κοινόν τερον «στρατηγοὶ τὰ παρίττα»).

Ἐν σελ. 81 τὸ ἐπέτρωσαν τὸ ἐν στ. 7042

ἀφρίδια τοὺς ἐπέτρωσαν τὰ τίσσαιρα ἀλλάγα
καὶ ἐν στ. 4820

Θεωρεῖτε φλάμουρα Φραγκῶν οὐδὲ μᾶς ἐπετρόδοντας
καίμενον δ. κ. Δραγούμης ἐρμηνεύει ὡς περὶ τῆς «αἰγνιδίας ἐ-
φιδοῦ» εἰρημένον, δηλοὶ δὲ καὶ ἡ ἐν στ. 7042 διάφορος τοῦ
Ταυρινίου πώδικος γραφὴ ἐπλάκωσαν εὐχρηστότατον δί, ὡς
γνωστόν, καὶ ἐν τῇ νῦν δημόδει γλώσσῃ εἶναι τὸ πλακών
κατὰ τὴν τουατίην σημασίαν, «πίπτο ὡς πλέξ, ἔμπτειο μετὰ
βίδρους, ἰσχυρῶς ἐπιτίθεμαι»: «πλάκωσε τὸ ἀστέρι», «πλάκώσαν
πολλοῖς» καὶ «τὸ μακέρι πλάκωσε τοὺς μλέφετες». Σημειώσεως δὲ
μάλιστα ἔχουν εἶναι ὅτι ἐνιαυτὸν τῆς Μακεδονίας ἀντὶ τοῦ πλα-
κώντος χρῆσις γίνεται αἵτοι τοῦ πετρώνω: «ἄντε, παιδιά, νὰ
φύγωμε, θὰ μᾶς πετρώσουν οἱ ἄλλοι», ἀκριβῶς δὲ τοῦτο τὸ
παράδειγμα ἀσφαλῶς ὅδηγει εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ τῶν στίχων
8399, 8432

νῦν τὸν πετρώσων ἀπέσω ἔκει καὶ νὰ τὸν θανατώσω,

νῦν μᾶς πετρώσουν όλους σας καὶ νῦν σᾶς θανατώσουν

περὶ ὃν δ. κ. Δραγούμης ἐπέχει ἐν σελ. 82 γράφων: «ἴσιος δια-
φέρουσιν (ὅτε καὶ παραδεκτέον ὅτι καλῶς ἐρμηνεύθησαν ὑπὸ¹
τοῦ ἐκδότου), καίτοι καὶ ἐν τούτοις χωρεῖ ἡ αὐτὴ ἐννοια τοῦ
πλακώντος», ἐρμηνεύθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Schmitt «to kill with
stones». — Προσθετέον ὅτι τὸ πετρωθήκαμε σημαίνει παρ' ἡμῖν
καὶ τὸ «ουνεκλείσθημεν ἐν στενῷ χώρῳ», ἐστεροχωρήθημεν.

Γνώμην διάφορον τῆς τοῦ σεβαστοῦ φίλου ἔχω ἐν τοῖς Ἑξῆς.

1). Στίχ. 7053:

οἱ Φράγκοι ἀναγαμήσαστε, ἀφῆσαν τὰς κατοῦντες,
·κ τὸ πλευρὸν ἀπεράσσασιν κ' ἐδιάβησαν ἀπέξω

κατά τὸν κώδικα τῆς Κοπενάγης, κατὰ δὲ τὸν Παρισιανὸν καὶ τὸν Ταυρίνιον ἀναγνωρίζονται.

Ο Schmitt παρετίθει μὲν ὅτι ἡ ἀναγκαῖα ἔννοια εἶναι ζητηγού, ἢ γάλλος διδάσκει τοὺς δύο κωδίκεων ἡ διασκευὴ ἀναγνωρίσσων, ὑπερμαχῶν δὲ τοῦ προφρανῆς ξοφαλμένου ἀταγαμήσαντος προαιθήτρου ὅτι ἡ «δημιοθεστέρα [!] αὕτη ἐκφραστεῖς» δίνονται νῦν παριβλῆθῆ μόνον πρὸς τὴν Γαλλικὴν iis ont fous le camp. Ο δὲ κ. Δραγούσης ὀφοριήτης λαμβάνειν ἐκ τοῦ πρώτουτος ὅτι ἐν τῷ Παρ. κώδικι ἀντὶ τοῦ «ἀφήκαν τές κατούντες» (κατά τὸν κώδικα τῆς Κολεγίου) ἡ τοῦ «ἀφήκαν τὰς κατούντες» (κατά τὸν Ταυρ. κώδικα) κείται τὸ «καθὼς εἶχαν τὸν λόγον» ἀναλτέονται τὸ σχέδιον τοῦ πρόγραμματος τῶν Φυλάρχων τὸ ἐν σ. 6371 κ. ἐ. ἐκτεθεμένον. Τρία ἡ τέσσαρα τῶν Φυλάρχων ἐκλεκτά ἀλλάγμα διατάσσονται «νῦν ὑπάρχουν ἔκει εἰς τοὺς Ἀλαμάτους» καὶ «νῦν δεῖξουν ὅτι θέλουν τοὺς νῦν ἔχοντα πολεμήσειν» οἱ Ἀλαμᾶνοι «μετὶ προθυμίᾳς θέλουν ἔλθει πρὸς αὐτοὺς», οἱ δὲ τῶν ἀλλαγῶν στρατιῶται «ὅς τοὺς ἀφοῦν νῦν ἔλθουν / καὶ τὸ πλησιάσει εἰς αἴτους, ὃς δεῖξουν ὅτι φεύγονται» καὶ «ὅς πιλαλήσουν καὶ πᾶς διαβούν ἀπὸ τὸ ὄπλο μέρος». Στ. 7044 κ. ἐ. οἱ Ἀλαμᾶνοι προσβληθέντες ὑπὸ τῶν ἀλλαγῶν «ἔλαγονται ὅτι ἔργονται καὶ τὰ ἄλλα / διὰ τοῦτο ἐτέθησαν εὐθέως νῦν ἀπέργωνται πρὸς αὐτοὺς»*

κι φοάν ἥλθαν νῦν ἐσμένουσιν νῦν δόσουν κονταρέας,
ἐγέρισαν εἰς τὸ φυγίον τὰ τέσσαρα ἀλλάγμα
κ' ἔβαλλησαν νῦν ἀπέργωνται ὄλόφθι εἰς τές κατούντες.
Κ' οἱ Ἀλαμᾶνοι, ὡς εἶδασιν τοὺς Φυλάρχους ὅτι ἐφεῖγαν,
τοῦ πόλεμου ἐθυμήμησαν καὶ ἀργάσαν νῦν τοὺς διάρχουν
καὶ τόσα τοὺς ἐδιώξασιν ἐσώσουν εἰς τές τάντες.
Οἱ Φυλάρχοι ἀναγαμήσασιν, ἀφήκαν τές κατούντες
καὶ τὸ πλεινὸν ἀπεράσασιν καὶ ἐδιάβησαν ἀπέξω.

*«Ἐπλησίασαν» παρατηρεῖ ὁ κ. Δραγούσης «εἰς τὰς σχηματικές πέστη νῦν ἡ κρίσιμος στιγμή τῆς προμεμελητημένης αιρνεδίου ἀλλαγῆς κατευθύνεσσος. Οἱ «φρόνιμοι καὶ παιδεμένοι στρα-

τιώται», οἱ ἐπὶ τούτῳ ἐπέχειντες, ὥρ' ὧν ἔζητείτο πρόστις καὶ κίνησις ἐνδεικτική ὅτι μάντιν περὶ πυτημάτων τῶν οὐρανάτων αὐτῶν ἡρράντινον, ἵπερε νὰ ἀκτελέσωσι τὸ ἐπιτεταγμένον οὗτος, ώστε οἱ Ἀλαμῖνοι, ἀπειθόμενοι καὶ βλέποντες ἐγκαταλευτόμενον τὸ πλοιόνιον ἔκεινον σεραπόπεδον, νὰ ὀρμήσωσιν ἐπὶ τοὺς ἐν αὐτῷ θησαυρούς. Ἡ πρὸς μεταβολὴν δοφίους κίνησις ἔδει νὰ φανῇ ἀληθῆς τῆς δόφις ἔκεινης ἔμπεινται καὶ ἀπόφασις, ἀληθῆς μετάγνωσις ὑπὲρ διασύνεσις ἀπὸ ἀναπομπέσκυτου ἄλλως κινδύνου· κατὰ ταῦτα ὁ κ. Δραγούσης μεταγγίζει ἀπεγνωμένηλησιαν.

Ἐάν μὴ ἀπατῶμει, ὁ ποιητής ἐν στ. 70βίι μεταβιάνει εἰς τὴν ἀναποίνωσιν αὐτοῦ τοῦ τέλους τῆς ἑραρχιογῆς τοῦ προμημελετημένου σχεδίου, οὐ τὴν ἀσχήν τῆς ἀκτελέσεως ὑποδηλῶντι αἱ κίνησις τῶν τεσσαρών ἀλλαγίων αἱ δηλούμεναι ἐν τοῖς «ἴγνωσιν εἰς τὸ φρύγιον», «ἔβαλθησαν νὰ ἀπέργουνται» καὶ «ὑρεδύγαν»· καὶ λανθάνει ἄφα ἐν τῷ ἀναγαμήσουσιν ὅημα σημαῖνον αὐτῆν ταύτην τὴν μεταβολὴν τῆς παρατάξεως καὶ τῆς γραμμῆς τῶν Φράγκων καὶ τὴν προστίχουσαν κίνησιν αὐτῶν, τὴν ἀναπτυνοσμένην ἐν τοῖς «Ἐκ τὸ πλευρὸν ὑπορίσουσιν πὲ ἐδιεάθησαν ἀλέξω»· λουπόν, ἀναγραμμήσιασι.

2 καὶ 3). Στόχ. 758 κ. ἑ. :

τίς νῦν πιστέψῃ τῶν Ἱρομαίων εἰς λόγον ἢ εἰς ὅρκον:
λέγουσιν ὅτι εἶναι χριστιανοὶ καὶ αὐτὸν Θεὸν πιστεύοντες
ἐμπᾶς τοὺς Φράγκους μέμφονται, λέγουν, κατηγοροῦν μας,
σκύλλους μᾶς δινομάζουσι, ἀτοί τους ἐπινοῦνται,
λέγουν ὅτι εἶναι χριστιανοὶ καὶ βάφτισμα ἰροῦσιν,
αὐτοὶ καὶ μάντιν λέγουσιν ὅτι εἰς Χριστὸν πιστεύουν
μετὰ τοὺς Τούρκους καθόνται, πίνουν καὶ ἐστιάζουν
καὶ πίλοτε οὗτε ἔλέγουσιν οἵδε κατηγοροῦν τους·
καὶ μετὰ μᾶς ἀν φέγγουσιν, τὰ καθήκατατίζονται
στὴν ἐκκλησία τους ἐάν συμβῇ Φράγκος νὰ λειτουργήσῃ,
σαράντα διμέρες λείπεται ἀμφαλτη ἢ ἐκκλησιά τους.

*Ηκαστεν ὁ μὲν Schmitt τὸ ματογάτιτον «οτά καύχη κατα-

τίζουν», ὁ δὲ κ. Δραγούνης ἐν σελ. 86 και 87 τὸ «πά πάθηκα καθίζουν» (·διηλαδή φέρονται ός οἱ ἀποπατοῦντες, οἱ απενδόντες ν' ἀπέλθουσι μαχαίραν τοῦ ἀκαθίστου λασάνου») και τὸ «πά δυκάδημα καθίζουν» ἢ «τ' ἀγκάθη πατίζουν» («ὅτε ἔχονται ἀκαθίστη μετάφραστιν τοῦ Γαλλικοῦ marcher sur les épines»).

Βεβαία ίππολητιά τοῦ κ. Ι. Τσικοπούλου ἡ μεταβολὴ «τὰ καθῆται ταγίζουν»: εἰς ἡμᾶς, τοὺς Φράγκους, οἱ Ἦρωμαίοι ὡς τροφὴν προσαρέρουσι τὰ καθήκα και τὰ ἐν αὐτοῖς ἀποκείμενα, «μῆς ταγίζουν σκατά», τὸ τῆς νῦν δημόδους γλώσσης: «οἱ Φράγκοι τρώγομεν, οἱ δὲ Ἦρωμαίοι και πάρακαθήμενοι καθηροῦσσιν λέγοντες καθ' ἑαυτούς σκατά τὰ φέργητε».

4). Στήγ. 6058 κ. Ἑ.:

καὶ διατ' ὅτι ἐκείθισται ἰσόπτυρα μετ' αὐτοῖς
κι οὐδὲν τές ἀκριωτίμησο διὰ τὸ ἥμασιν ὅντες,
ἡ ἀδελφή μιν ἡ ὄψιγαννι

λέγει πρὸς ἐμέναν
«οὐ πρέπει σε, καὶ ἡ ἀδελφή, νὰ κάθεσαι μετ' ἔμας
ἰσόπτυρα εἰς ἔνα βαθμὸν οὗτοι εἰς μέχιαν ἐτέσιαν,
διότι ἀρμόζει νὰ ἔχομεν δόξαν κι μέχιαν πλειωτέραν
παρὰ κουντέσσα η δούκισσα η ἀλλη καμμία γυναίκα».

Ἐν στ. 6058 ἔχει τὸ ἰσόπτηρα ὁ κιῶδις τοῦ Ταυρίγονου, τὸ *i-*
σόπτυρα ὁ τῆς Κοπενάγης, τὸ ἰσόπτηρα ὁ τῶν Παρισίων. Και ὃ
μὲν Schmitt τὸ *Ισόπτηρα* ἐρμηνεύει «ἔχοντες [γράφε ἔχουσα] ἴ-
σους πόρους», ὁ δὲ κ. Δραγούνης ἐν σελ. 80 γράφει: «ἰσόπτυρα,
ἰσόπτηρα, ἰσόπτηρα (τοῦτο τὸ πλευταῖον ἐκ τοῦ ἵσα πορφῆ ἡτοι
δύναμα). Μή μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἵσα φέρειν, ἰσόφερα η ἰσόφρορα
κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἰσοφέροι και ἰσόφροροι (χρι. ἰσοφαρίζειν, ἀλλα
και ἰσοφέριστος)».

Ηδύνατο τις ἵνα τὸ ἰσόφροτα εἰκάσῃ (τὸ ἀρχαῖον ἰσόφροτος
σημαίνει και τὸ ἰσόμαρος) ἀλλὰ νομίσω ὅτι ὁ ποιητής τὸ ἰσό-
μαρον (και ἰσόμαρα) ἔγραψεν ἰσόμαρος και ἰσόμαρος παρ' ἀρ-
χαῖοις «δ ἵσην μοῦράν τινος ἔχων, ὁ μετέχων τινὸς ἐπ' ἵσης».

Εγγράψαν από την πηγή της ισόφροτης

Σοφοκλ. Ἡλ. 87 «ὁ φάρος ἄγνοι | καὶ γῆς ἰσόμοιρος ὁ ἥρος» καὶ Σχολ. «ἴσην μοῖραν ἔχουν τῇ γῇ . . . , ἴσοτιμα δὲ τὰ πέσσωμα στοιχεῖα ἀλλήλοις». — Ἐν πτ. 6063 τοῦ Τανρ. ὁ κῶδις ἔχει τὴν διασκεψήν «νὰ πάθεσαι μετ' ἡμας | εἰς συπηράπτητα βαθμοῦ·» ίσως τὸ «εἰς ἰσομοιρότητα βαθμοῦ» λανθάνει.

B. Δύο λέξεις τῆς Μακεδονίας.^{*)}

1) κυρόστομο ἢ δίμοιρο 2) ἀνοίγατο—ἀνήγατο.

1). Περὶ τῆς λέξεως κυρόστομο οὐδεὶς, ὅσον ἐγὼ τούτας μετατρέπων γινώσκω, ἐποιήσατο μέχρι τοῦτο λόγον τινά. "Ηκουούς ἐγώ αἰτημένην Θεαπολονίκη τὸ πρώτον πρὸ δήμοι ἐτῶν παρὰ τοὺς φίλους κ. Κυριακοῦ Ζαχαριάδου, λογίου μοναχοῦ Ξηρωποταψιγνοῦ, δεστις ἀνεκοίνωσε μοι διτὶ ἡ λέξις, σημαίνοντα τὸ διάστημα τὸ ἀπὸ τοῦ ἀκρου ἀντίγεφρος μέχρι τοῦ ἀκρου λιχινοῦ, ἵκανος ἀλλ᾽ ἀλλήλων διεστάτων, εὐχορητεῖ ἐν τῇ κατά νότον Μακεδονίᾳ, μάλιστα δὲ τῇ Πιερίᾳ. Πολλοὶς ξεπειτα ἔχετάσις εἴρον μὲν ἀχριθῆ οὖσαν τὴν ἀνισοφίνωσιν τοῦ πρώτου μάρτυρος, ἔμαθον δὲ διτὶ ἀνισοῦ τῆς Μακεδονίας ὑπὲρ τοῦ κυρόστομο λέγεται τὸ δέμοιρο καὶ τὸ φυσικό.

Τὸ σχῆμα (κυνὸς στόμα, ἀνεφγγέμενον) τὸ γινόμενον ἐκ τῆς διαστάσεως τῶν εἰρημένων διακτύλων ἐρμηνεύει σαρέστατα τῆς λέξεως τὴν σύνθεσιν. Ἡ δὲ λέξις είναι ἀρχαία, καὶ δὴ τὸν ἀπαξειρημένων ἐν τοῖς τοῦ Ἡρωνος *Anal. Bep.* p. 309 φέρονται τὰ ἔξης: «λιχάς: . . . τὸ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ λιχανοῦ διάστημα. Τινὲς δὲ τοῦτο κοινόστομον λέγονται»· τοῦ Κοραῆ ἡ εἰφρία διώρθιστης κυρόστομον, τοῦ δὲ σοφοῦ ἔκείνου χριτικοῦ τὴν διδύμθωσιν ἐμπεδοῦ ἡ νῦν δολμώδης ἐν Μακεδονίᾳ λέξις ἡ ἐπὶ τῶν μαρτύρων διὰ τοῦ «σκευλλοῦ στόματος» ἐνηγγιθεῖσα μω.

Τὸ κυρόστομο πιθανῶς σύζεται καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς διασπορᾶς, ἐπεν κρίνω δεῖ ὃν ἀναγινώσκω ἐν τῷ «Θηραϊκῇ γλωσσολογικῇ θέᾳ» (Ἀθηνῆσι 1876) τοῦ μαραφίτου N. Πεταλᾶ ἐν

^{*)} Τὰ κατ' αὐτάς ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρώτον ὑπὲρ ἐμοῦ ἐν τῷ «Ἄσηνῷ Τόρ. ΚΓ» (1911) σελ. 92—95.

οελ. 4, τὸν εἶπε: «ἀγκυλόστομο, τὸ. Μέτρον ἔκτασεως, όπου ἡ ἀπὸ τοῦ ἀντίχειφος μέρη τοῦ λεξινοῦ διαστήμα. Νομίσο ὅτι ὑφιστέραι γραφή είναι ἀγκυλόστομο». Ἀλλά δῆλον διτὶ οὐδεὶς δίνεται νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀμαρτύρου λέξεως ἀγκυλόστομο ὡς δῆθεν ὄφθυτέρας «γραφῆς» ἦ, μᾶλλον, ἐκφορᾶς τοῦ ἀγκυλόστομο είναι αλάρημα ἢ σημηγανίας, μόνον δὲ γνήσιων (τοῦλάρηστον ἐν Θέρμῃ τὸ ἀγκυλόστομο, τοῦτο δὲ = τῷ κεκόστομο μετὰ τοῦ ο τοῦ αἰροθεματισμοῦ). Τὸ γ ἀνεπτύχθη πιθανός ἐκ παραπορειού πρὸς ἄλλας λέξεις ἐκ τοῦ ἀρχαὶ προζομένων.

Ἡ λέξις κειρόστομο ἐσφίκτω, ώς νῦν μανιάτικα, καὶ ἐν Θεοφανονίκῃ πρὸ τιμέκοντο ἐτῶν (πόσου, καὶ καλλιστε, πρὸ ἀλλίου ἐπὶ χρόνου ἰσοβούντο καὶ ἐν ταῖς πόλεσι, νῦν δὲ ἀγροοῦσι!). «ὑρπανα» ἔλεγον τότε αἱ γυναικεῖς «μία πιθαμή καὶ ἥνα κενόστομο». (Προσθετέον ὅτι κατόπιν ἔμαθον ὅτι τὸ κειρόστομο φύγεται καὶ ἐν Κυδωνίᾳ καὶ, κατὰ τὴν παραπορίαν τοῦ φίλου παθητητοῦ κ. Μιχαήλ Στεφανίδου, ἐν Λέσβῳ).

Τὸ φρουριό είναι γνωστή ξένη λέξις. Πολλοῦ λόγου ἀξέις είναι ἡ λέξις δέμοιρο ληπτέα ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «ἡμῶν μέρος» (διηλαδή τῆς πιθαμῆς), εἰ καὶ ἀκριβῶς εἰπεῖν, τὸν δέοντα δακτύλου τὸ ἀνούγμα είναι μεῖζον τῆς πιθαμῆς; Καὶ τὸ δέμοιρον είναι ἀρχαιοείτη λέξις, ἔχουσα καὶ τὴν εἰρημένην σημασίαν.

«Οτι πολλά τινα τῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλαγναῖς γλώσσης δύναται διὰ τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς δημιώδους νὰ ἴρμηνευθῶσι καὶ βεβαιωθῶσι, τοῦτο πλέοντοι ἥδη ἀπὸ τοῦ Κοραῆ δικαίως παρετίθουσιν. Διδακτικωτάτη ἀρα είναι καὶ ἡ λέξις κενόστομο.

2). «Οτι δ' ἐν τῇ παραβολῇ καὶ τῷ συσχετισμῷ ἀρχαιών Ἑλληνικῶν καὶ νῦν διημοδῶν πολλῆς προσοχῆς ἀνάγκη είναι, διπος μῆ τις εἰς ἀστοχήματα παρέγγεται, καὶ τοῦτο πολλοὶ οὐχ ἡττον δικαιοίς παρετίθησαν. Διδακτικωτάτη είναι καὶ ἡ λέξις ἀρείγατο.

Ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ Μεγάλου λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ Ἀνάστη Κονονταντινίδου (1904) ἐν σελ. 229 καὶ ἐν λέξει ἥργάτεος ιείνεται τάδε: «ἡ λέξις διεσάθη ἐν Σέρραις τῆς Μακεδονίας ὅποι τὸν τύπον ἀνήρατος μετὰ τῆς ἀρχαίας σημασίας. Ιδε Φύλιστορε Τ. 3, σ. 124».

Ἐν τῷ «Φιλόστορῳ» (1862) ὁ μακαρίτης καθηγητής Ι. Πανταζῆδης ἔγραψε τὰ λέξης: «Ἄρχατος. Τίς ἦθελε φαντασθῆ ὅτι ἡ καλὴ Ὁμηρικὴ αὐτὴ λέξις ἦθελε σωθῆ εἰς τὰ στόματα τῶν πτωχῶν γυναικῶν τῶν Σερρῶν; Καὶ ὥρας ἀκούει τις αὐτὴν πολλάκις λεγομένην περὶ ἐνδύματος, τὸ ὅποιον εἶναι ἀκόμη ἀφάρεστον, τόσον δηλ., καινούριον ἔχον ἓνα φουστάνι μεταξιοτά, καλό, 'ἀρχάτο'. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἶναι τὸ Ὁμηρικὸν ἐπίδειτον 'τηγάτεος': ἐκ δὲ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐπεμολυσμῶν, τῶν πλειστῶν μέχρις ἀπλίκας ὀμφάτων, ἡ μόνη ἀληθῆς εἶναι ἡ τοῦ σρολιαστοῦ τοῦ Ὁμήρου (εἰς Ἰλ. B 43) καφὴ τὸ νέος καὶ γένια (γένγα), τὴν ὅποιαν μετατόπιστον ὁ Βούτημαννος (Λεξιλόγ. I 203) παραδέχεται ὡς πρώτην μὲν καὶ κοινὴν μορφὴν τῆς λέξεως τὸ τηγάτος, τοῦ μέτρου δὲ χάριν θεοφορίην γενομένην τὴν ὑπέρθεσιν τοῦ ε., οὐχὶ διως αὐθαιρέτως, ἀλλὰ μετά τίνος λόγου. Καὶ πολὺ δίκαιον ἀποδίδει καὶ ἡ νεωτέρα γλῶσσα εἰς τὸν Βούτημαννον, λέγουσαν ἀνήγατο (τὸ ἐν ἀρχῇ πρόσθετον α εἶναι γνωστὸν ἐκ πολλῶν λέξεων· ἵδε Κορ. Ἀτ. 1, 87) καὶ ὅχι τηγάτεος».

Ο Πανταζῆδης ἐν τῷ μεταπεριφρασμένῳ (1873) «Ομηρικῷ λεξικῷ τοῦ Seiler, ἐν πελ. 440 καὶ ἐν λ. τηγάτεος παρετίθεσται τάδε: «ἔμμενα μετά τοῦ Βούτημάννου εἰς τὴν τῶν παλαιῶν γνόμυην ὅτι ἐκ τοῦ τε-ή-γατος ἴσχηματίσθη κατὰ πρῶτον ὁ τύπος τηγάτων, διποτὶ διάβητη ἐν τῇ καθηματικούμενῃ 'ἀ-τηγάτος' (ιδ. Φιλιστ. Γ' σελ. 124). Τὸ δὲ εἴκεντο δὲν θεωροῦ πλέον μετά τοῦ Βούτημάννου ὡς καθ' ὑπέρθεσιν ἐν τῆς ἀρχῆς εἰς τὸ τέλος μετατίθεν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς 'Ιωνικήν ὑπένθεσιν, οἵστε βλέπομεν καὶ εἰς τὸ μαργάρετος, ἀδελφεός, δέρδρεον».

Κατ' ἐμὲ εἶναι ἀπιθανότατον ὅτι Ὁμηρικὴ λέξις, καὶ δὴ ὁποία ἡ τηγάτεος, ἥδηντα νῦν διασθῆτη παρὰ τῷ λαῷ ἡμῖν καὶ δὴ ἐν μόνῃ τῇ πόλει τῶν Σερρῶν, οὐδαμοῦ δὲ ἀλλοχοῦ τοῦ ἄλλου «Ελληνισμοῦ». Ἐγὼ πολλοίς, καὶ γέροντας, ἀναμορίνας ἡ-κούσατο παρ' αὐτῶν τοὺς οὐδετέρους τύπους ἀρούρητο, ἀρούρητο καὶ ἀρούρητο (οὐχὶ καὶ τοὺς ἀρενικοὺς ἀνήγατος, ἀρούρητος καὶ ἀρούρητος), προσέθισκαν δὲ οἱ μάρτυρες διπά καθόλου ἡ λέξις δὲν εὑροῦσσει τῶν οὔτε ἐν Σέρραις οὔτε ἀλλοχοῦ τῆς Μακεδονίας, μακόνται δὲ απανιώτατα. Τῶν μαρτύρων τις καὶ ἡμιμήνυτος

μοι τὸ ἐπίθετον διοίγατο, λεγόμενον μόνον περὶ ἔνδηματος (εἴτε ἑπωτερωκοῦ εἴτε ἑξωτερωκοῦ), διὸ τοῦ «φόρεμα» ποὺ δὲ τὸ διοίγαν ἀκόμη διὰ νὰ τὸ φρέσσουν», οὗτον καὶ εἰθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τοῦ οἱ ἔγραφα τὴν λέξεν. Εἰδικώτερον δὲ τὸ ἐπίθετον προσνέμεται εἰς τέοντα ἔνδημα παρθένου ἐπιφελῶς ἐν κιβωτῷ φυλαττόμενον συνεπιτυγμένον, διπλούμενό, ὅπως ἀνοιχθῇ ἢ ξεδιπλωθῇ (ὑναπτυχθῇ) καὶ τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτῆς περιβληθῇ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ γάμου.

Λέγεται δρα τὸ διοίγατο ἀντὶ τοῦ διαγοίγατο (μή ἀνεγγυένον), τοῦ ἀροήστου, καὶ ἀντὶ τοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Θεσπιανίῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας ἀκαπομένου ἀροκτο (μή ἀνοικόν), ἀντὶ τοῦ ἀροήστου ἀνάροικο. Παραβλητέα τὰ ἀλάριτος (μή ἀλωταμέρος), ἀναφτος (μή ἀγαρμένος), ἀνοικήστος (μή ἀγνωματένος), δρυκετας (μή ἀρομεγμένος), ἀροαράριστος (μή ἀροαρωνισμένος), λροάδηστος (μή ἀροδιαπαρμένος).

Τῶν δὲ εἰδημένων τριῶν τύπων πιθανότερα πρῶτος εἶναι ὁ τόπος διοίγατο, πός δὲ μὴ κιναβαῖλλο τὴν ἡν τῇ Χαλκιδικῇ ἀκονιμένην λέξιν ἀντένοτος (μή ἀνδεδυμένος), ἀντὶ τῆς ἀλλαχοῦ ἐν χρήσει οὖσης λεπτυτος, καὶ τὴν ἀνάκρωτος (άναπνος), ὃσαετος ἐν τῇ Χαλκιδικῇ εὑρηματοῦνται. Οἱ δεύτερος τύπος διοίγατο ἔσχιματεσθη κατὰ τὰ ἀγκένατο, ἀλεύκαντο καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Λόγοιον δὲν ἔτοι τὸ διοίγατο διηγήσῃ εἰς τὸν τρίτον τύπον διοίγατο.

16 Τούλιον 1911.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Αρρύζο
Ζαΐζεται
Άργιλος
Άργιλος
Άργιλος
Άργιλος

III - 110-75

A 10056

